

Утвърждавам:

Директор:.....

/ И. Борисова /

ПРОГРАМА

за

Гражданско образование

за периода 2011 - 2015 год.

Правилата са приети на заседание на Педагогическия съвет, Протокол № 7 от **03.02.2011г.**

Първи раздел: Аналитична част - оценка на ситуацията

Векове наред в човешката цивилизация приоритетна цел на всяка образователна система, независимо от географската ширина, на която се е осъществявала, е била да даде на подрастващите познания и умения, социален опит и самочувствие, необходими за успешната им реализация.

Подготовката за живота сега се осъществява в изключително динамична обстановка. Непрекъснато се пресичат и противопоставят интереси в микро- и макромасштаб, обусловени от процеси и тенденции, непознати дори в близкото минало. Несигурността в настоящето и бъдещето подтиква индивида да брани активно своите интереси - нерядко на всяка цена и с всички средства. Тази тенденция се наблюдава отдолу догоре по веригата на обществената йерархия. Свидетели сме на агресия, насилие, нетолерантно отношение към различните, вандализъм, нездрав национализъм, ксенофобски настроения и нагласи и много други. На преден план в битката за умовете и душите на бъдещите граждани отново трябва да се активира гражданското образование и то не само на подрастващите, а и на хората от всички възрасти на основата на общочовешките ценности и добрите идеи на будни българи.

Макар и с традиции в миналото, гражданското образование в България практически все още „прохожда“ и въвеждането му в училище е съпроводено с доста трудности. През последните 20 години се подчертава необходимостта му за социализацията и придобиването на т. нар. „демократическа грамотност“ при подготовката на учениците за тяхната бъдеща роля на достойни активни граждани. Като единна образователна рамка параметрите на гражданското образование получиха своето конкретизиране на национално равнище през 2000 год., откогато са в сила ДООИ, утвърдени от МОН. В тях ясно е казано, че този вид образованост играе определяща роля в личностното развитие и подготовка на младите хора за социална реализация чрез познаване, владене и използване на човешките права и свободи, съобразени със законите на демократичното общество.

Но, гражданското образование е сериозно предизвикателство за всички. Осъзнаваме необходимостта от нов подход с посока „от класната стая до широката училищна среда“, където съществуват много възможности за експеримент, опити и грешки, дейност, ангажираност, активно включване и съ-отговорност на учениците в процеса на вземане на решения. Това предполага осъществяването на преход от възприемането на училището само като „среда за учене“/ за „убиване на времето“/ по посока на „пространство за демократичен живот, учене и опит“.

Значимостта, трудността и необходимостта на разрешаване на проблема по внедряване на ГО не само в класните стаи са осъзнати на национално и на училищно ниво. Професор М. Балкански и екип специалисти от различни организации през м. ноември 2008 г. представиха Меморандум относно въвеждане на предмет ГО в българското средно образование (по модела на много страни от ЕС).

Формирането на основите на гражданско поведение в духа на демократичните ценности е сред приоритетите ни от години. Активното гражданско участие е гаранция за сигурността на демокрацията и нейните институции, но и задължително условие за разрешаване на предизвикателствата, пред които е изправено съвременното ни общество, в частност и училищната общност на СОУ „Христо Ботев“. Търпим негативните последици от несвършващия преходен период, от задълбочаващата се икономическа, финансова и духовна криза. Липсата на национална програма за ГО, на позитивни нагласи, модели, примери оставиха младите хора без твърди, базисни опори при формиране на ценностната им система.

Въпреки положените усилия и многоаспектната дейност на учители и класни ръководители отчитаме недостатъчни, неудовлетворяващи ни резултати от използваните методи и форми за ГО. Има разработени документи: Програма, всяка година актуализиран план за ГО, но въпреки това нараства броят на негативно настроените към училището ученици, с ниска или липсваща мотивация за учене. Тревожна е тенденцията към увеличаване броя на децата и юношите с неприемливо асоциално поведение. Трудно се осъществява нормален учебен процес в определени паралелки поради налагане на стил на поведение, несъвместим с институцията училище. Видно е, че е необходимо да се работи постоянно, целенасочено, последователно, с единни критерии и изисквания (без двойни стандарти) сред подрастващите за формирането им като достойни граждани на училището, града, България, Европа и света. Това е наше общо дело - на ръководители, учители, родители, организации, институции.

Втори раздел: Съществена част: цел, основни задачи и принципи

„За да се подготвят учениците за тяхната бъдеща роля като информирани, отговорни, демократични и участващи граждани, техният училищен живот и учебният процес трябва да бъдат основани върху дух на равенство, гъвкавост, отговорност и самодетерминация, като се използват редица възможности и богатство от творчески идеи за практическа реализация на демократическия принцип в училищния живот.“

E. Durr

Главната цел на настоящата програма в съответствие с приетата Стратегия за развитие на СОУ „Христо Ботев“ е **формиране на социално ангажирани личности с изградени умения и компетентности за пълноценна реализация в съвременното демократично общество.**

Специфичните цели визират:

- насърчаване и подкрепа на децата и младите хора в процеса на социализация и утвърждаването им като достойни граждани;
- придобиване на нагласи, знания и умения, необходими на всички, за да учат цял живот, да се трудят и проявяват високо гражданско съзнание;
- максимално развитие потенциала на всяко дете/юноша и възможност за сомореализация като зачита правилата и не накърнява правото на другите да осъществят своите житейски планове;

Основни задачи:

1. Създаване на благоприятна педагогическа обстановка, която да осигури на учениците възможност да осъзнаят и осмислят всички аспекти и измерения на ГО;
2. Запознаване на учители и класни ръководители с нови, успешни педагогически практики, ценен чуждестранен опит, осигуряване на компетентна помощ от експерти;
3. Насищане с необходимата литература, създаване на банка за съхраняване на добър опит, идеи, презентации, филми;
4. Изграждане гражданска култура чрез овладяване на граждански знания и формиране на граждански навици и добродетели, позитивна ценностна система и обективен правилен светоглед;
5. Възпитание в дух на демократично гражданство и патриотизъм, национално самочувствие и гордост;
6. Ефективно здравно и екологично възпитание, предпазване от рискове, заболявания и зависимости, насочване към здравословен начин на живот, физическа активност, спорт и туризъм;
7. Формиране на разумна потребителска и финансова култура, спестовност, почит и уважение към труда на хората, съхраняване и естетизиране на учебната среда;

Училищната програма е построена върху няколко **принципа:**

- Ø Интеграция и мултидисциплинарност през целия курс на обучение 1-12 клас, без да се предвиждат допълнителни учебни часове чрез използване на съдържателния и

технологичен капацитет на основните учебни дисциплини и на дейността на класния ръководител;

Ø Постепенност, прогресивност и спираловидност на процеса на обучение и възпитание. Всички аспекти на ГО се застъпват още в начален етап, а във всяка следваща степен тяхното съдържание се обогатява, разширява и усложнява, съобразено с ДООИ;

Ø Ориентираност към всяко дете, към конкретния ученик, равен достъп за всеки и всички, сътрудничество, отговорна комуникация и хуманизъм на педагогическите взаимодействия;

Ø Плуралистичност на обучението, паралелни интерпретации, представяне на различни гледни точки и изключване на всякаква идеологизация;

Ø Активност, самостоятелност, съ-отговорност, ефективност при търсене на аргументи, варианти, идеи, форми и методи и тяхното реализиране;

Ø Гъвкавост, диалогичност, дискуссионност, новаторство, творчество. Програмата предлага възможни модели, а учители, ученици могат да избират варианти, съобразени с конкретните условия в нашето училище, своя клас, актуални потребности на децата и юношите във възникнала ситуация, нагласите на родителите и др.

Програмата обхваща съдържателния потенциал на широк кръг учебни дисциплини, но най-голям заряд и възможности предлага учебното съдържание от културнообразователна област Обществени науки и гражданско образование. Поставените цели и задачи ще се осъществяват по няколко линии: чрез общозадължителна подготовка в часове на класа, ЗИП и СИП, чрез извънкласни и клубни дейности, работа по проекти, инициативи на Ученическия парламент и работата на педагогическия съветник. Ще търсим съдействие и помощ от Училищното настоятелство, родителите, правителствени и неправителствени организации, общественици, фондация „М. Балкански“ и издателите на книгите от серия „Морал, Етика и Гражданско образование“.

Трети раздел: Обяснителна част - ядро и компоненти на Гражданското образование, форми и методи на работа

Широкото схващане за гражданското образование включва голям кръг от проблеми, които в своето единство са необходими, за да могат сегашните ученици да станат достойни бъдещи граждани, притежаващи богата информираност и култура, висока компетентност и лична отговорност при участието си в живота на демократичното общество. Обучението и

възпитанието в СОУ „Хр. Ботев“ трябва да бъде отворено към всички нови проблеми, които могат да се окажат значими за гражданската култура на младите хора след време. След продължителни теоретични и експериментални проучвания на голяма изследователска група се стигна до т. нар. „ядро на ГО“. То включва четири основни **компонента**:

1. **Демокрация, власт и институции;**
2. **Граждански права, свободи и задължения;**
3. **Национална идентичност;**
4. **Социална кохезия (връзка, сближаване) и различия.**

Съдържателното ядро на ГО трябва да бъде насочено към натрупване на **граждански знания**, включващи фундаментални идеи и информация, необходими на всеки човек, за да е ефективен и отговорен гражданин. Те трябва да се превърнат в интелектуални навици и навици за участие, свързани с **граждански умения и компетентности за**:

- Ø вземане на решения;
- Ø работа в екипи;
- Ø решаване на конфликти и постигане на разбирателство;
- Ø действия в условия на стрес и екстремни ситуации;
- Ø интеркултурни взаимоотношения;
- Ø участие със свой принос в граждански инициативи и в училищния живот.

Крайният резултат е изграждане на **граждански и общочовешки добродетели** като основни черти на характера на „базовата личност“ на всяко дете и младеж. Те са необходими за съхранението и усъвършенстване на конституционната демокрация и крехкото ни гражданско общество, за формиране на така необходимите самодисциплина, честност, патриотизъм, толерантност, уважение и зачитане на ценността и достойнството на всеки човек.

Гражданското образование днес играе ролята на основен фактор за **систематична социализация** на подрастващите. Запознава ги с техните права и задължения, формира в личността им гражданско съзнание, навици и добродетели. Свързано е с осмисляне на идентичностите на човека: национална, етническа, колективна, религиозна, личностна и решава проблеми, породени от различията между хората, води до премахване/ограничаване на стереотипи, предразсъдъци, дискриминация и ксенофобия.

Училищната програма не дава готови рецепти, а предлага на учители, класни ръководители, ученици да изберат това, което е необходимо в работата им. Стъпваме върху

разбирането, че няма правилни и неправилни методи, няма пасивни и активни, такава може да бъде тяхното приложение, съотнесено с предварително поставените цели и постигнатите резултати. Добро решение вероятно ще бъде комбинирането между класическите и модерните методи, постигането на разумна мяра между тях. Традиционните методи: разказ, беседа, лекция, семинар спокойно могат да се съчетаят с модерните, изискващи в процеса на педагогическо взаимодействие акцентът да се постави върху активността на учениците и включването им в различни дейности, игрови ситуации, работа в екип, писане на проекти.

Форми на работа:

1. Извеждане на граждански аспекти при преподаване на учебния материал по обществените и хуманитарни науки;
2. Поставяне на морални, граждански и екологични акценти при урочната и извънурочна работа по различни учебни предмети;
3. Въвеждане на допълнителен учебен материал, когато обстоятелствата го изискват, поднесен от учителя или от външен лектор;
4. Решаване на казуси, реални и измислени проблеми, ролеви и ситуационни игри;
5. Осъществяване на контакти с фондация „М. Балкански“ и издателите на книгите от серия „Морал, етика и гражданско образование“, проучване и използване на всички източници на ценен опит;
6. Организиране на срещи, конференции, дискусии с участието на магистрати: съдии, адвокати, прокурори;
7. Драматизации, филми, материали от Интернет, психодрама и др. средства за онагледяване;
8. Емоционални, запомнящи се чествания на големи европейски, национални и християнски празници, годишнини, юбилеи;
9. Участие и реализиране на проекти;
10. Изложби от рисунки, подреждане на кътове с ученическо творчество с подходяща тематика;
11. Патронен празник на СОУ „Христо Ботев“- всяка година под различен надслов, идея и форма.
12. С помощта и огромните възможности на съвременните технологии осъществяване на реални и виртуални връзки с изтъкнати съвременници, наследници на велики българи, известни новозагорци.

Предложените форми на работа са отворени за развитие и обогатяване, всяка една от тях е приложима в обучението от 1 до 12 клас при отчитане на възрастовите особености,

интересите, потребностите и нагласите на учениците. Учителят, класният ръководител, партньорът може да избере вариант и да разработи и осъществи своя идея върху съответна тема, без да пренебрегва спецификата на учебното съдържание по преподавания предмет в задължителни часове, в часове по ЗИП, СИП, ЧК, клубове, планирани или предизвикани от реалностите на живота извънкласни дейности.

Четвърти раздел: практическа част - модули и дейности

Гражданското образование има три основни измерения:

- познавателно: придобиване и осмисляне на идеи, понятия, системи и концепции;
- социално: способност да се практикува демокрацията в различни форми и във всички области (включително в СОУ „Хр. Ботев“) и етапи от живота на човека: в детството, юношеството и зрелия живот;
- емоционално: разпознаване и приемане на ценностите на демократичното общество.

Възможно начало на работата при децата, съответно при юношите:

- изработване съвместно на договор с правила и норми, задължителни за всички в класа / групата, без никакви изключения;
- интересно представяне на всеки пред всички, игри за „стопяване на ледовете“.

Модули	Проблеми, теми, инициативи – начален етап
1. Аз и моят свят. 2. Моят дом и моето семейство.	<ul style="list-style-type: none"> • Формиране на представи за собственото „Аз“. • Какво мога да правя най- добре? • С какво не се справям, защото... • Моите права, отговорности и задължения въкъщи. • Състезания с участието на родители и деца.
3. Демокрацията като форма на живот в детството-моят клас и моите приятели. 4. Обучение в мир и мирно решаване на конфликти.	<ul style="list-style-type: none"> • Изграждане на отговорни комуникативни умения-заедно в игрите и в класните стаи. • Колко всички си приличаме и колко сме различни! • Формиране на първите умения за групова дейност. • Толерантност, търпимост, уважение към другите и към себе си- как ги разбирам и прилагам? • Общи познания – исторически и географски за страната ни (филми, екскурзии).

5. България е моята Родина.	<ul style="list-style-type: none"> • Запознаване със символите на държавата и на СОУ „Хр. Ботев“ - химн, герб, знаме. • Внимание и отношение към историческите дати и празници - посещения в градския музей.
6. Правата на детето.	<ul style="list-style-type: none"> • Първи знания за правата и свободите, за границата между разрешено и забранено.
7. Екология и здраве.	<ul style="list-style-type: none"> • Лична хигиена, чистота и здраве - правилата, които са задължителни. • Как да се храним и да живеем здравословно ? • Необходимост от спазване на дневен режим. • Вредата от телевизията и компютъра.
8. Защита на живота и реакции в критични ситуации.	<ul style="list-style-type: none"> • Формиране на чувство за отговорност за собственото здраве и сигурност: „ Нашето здраве е в нашите ръце“. • Решаване на казуси, проблеми в екстремни ситуации
9. Спорт и туризъм.	<ul style="list-style-type: none"> • Защо децата трябва да спортуват? • Кой спорт е най-здравословен за тях? • Най-красивите места в България, които трябва да посетим.
10. Култура на потребление и спестовност.	<ul style="list-style-type: none"> • Необходимите и излишните неща. • Как се печелят и харчат парите?

В рамките на прогимназиалния етап „фокусът“ на ГО трябва да се насочи към демокрацията като форма на общество. Ударението би трябвало да бъде върху общността, с цел да се подпомогне социалното учене и придобиването на социални компетентности като сътрудничество, ефективна и отговорна комуникация, уважение към другите, права и отговорности, плурализъм, конфликти и разрешаването им, гражданско общество“. Основна цел на това ниво е постигане на „социално учене: социална компетентност“.

Модули	Проблеми, теми, дейности- прогимназиален етап
1. Моята самооценка.	<ul style="list-style-type: none"> • Силните и слабите страни на човека. • Как да придобия чувство за идентичност и собствена стойност?- техники за позитивно самовъзприемане.

	Моите идоли - трябва ли да им подражавам?
2. Аз и другите.	<ul style="list-style-type: none"> • Създаване на правила за съвместен живот в класа. • Приятели и врагове. Междуполово разбирателство. • Хубаво ли е да си различен? • Различията около нас: как ги приемаме и подкрепяме?
3. Демокрацията в „малкото ни общество“.	<ul style="list-style-type: none"> • Сътрудничество, комуникация, уважение и разбирателство • Права и отговорности- какво зная и не зная за тях? • Чувствам се по-отговорен за всичко, което се случва в училище!. • Образование без предразсъдъци и дискриминация.
4. Обучение за мир и мирно решаване на конфликти.	<ul style="list-style-type: none"> • Причини за растящата агресия и насилие в училище и извън него. • Стиллове и начини за разрешаване на спорове и конфликти. • Какво мога да допринеса, за да има ред, дисциплина и сигурност в моето училище?
5. Основни човешки права, свободи и задължения.	<ul style="list-style-type: none"> • Запознаване с помощта на избрани текстове от основни документи - Конституция на Р България, Международна харта за правата на човека и др. • Моите права са и мои задължения.
6. Родители и деца - „вечният конфликт“.	<ul style="list-style-type: none"> • Подпомагане, съдействие, привличане на родителите в живота на децата им в училище. • Създаване на „Училище за родители“.
7. Аз съм бъдещ достоен гражданин на моята родина!	<ul style="list-style-type: none"> • Емоционално споделяне и съпреживяване на природни красоти, богато историческо наследство и успехи днес – на живо и чрез модерните технологии.
8. Екология и здраве - отговорност за себе си.	<ul style="list-style-type: none"> • Акция срещу найлоновите торбички и др. отпадъци: За чисто училище. • Зелена акция: Да засадим по едно дръвче. • Пубертетът и хигиена на човешкото тяло и ум. • Естетика и култура на половото общуване. • Здравословно хранене и вредата от диетите: анорексия и

	<p>булимия.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Наднормено тегло и затлъстяване. • Измамните блаженства: алкохол, цигари, дрога.
9. Спорт, туризъм, реакции в критични ситуации	<ul style="list-style-type: none"> • Отговорност за собственото физическо и психическо здраве, сигурност и безопасност. • „Здрав дух, в здраво тяло!“. • Първа помощ в екстремни ситуации. • Повече време за спорт и туризъм, а не- пред телевизора и компютъра. • Искам да се запозная със 100 туристически обекта на България.
10. Потребителска и финансова култура.	<ul style="list-style-type: none"> • Съвременната потребителска мания. • Вредни продукти в нашите магазини. • Семейен и личен бюджет.

Гимназиалният етап е най-благодатен за формиране и развитие на демократическа компетентност, изразяваща се във вземане на „решения, постигнати по демократичен начин“. Много е важно да осигурим необходимите условия за активно участие на младите хора в училищния живот - в класни и извънкласни форми, ограничавайки ширещите се апатия, безразличие и нихилизъм. Този тип образование предполага „позитивен ефект върху гражданското поведение (овладени ценности, развитие на когнитивни умения) и върху цялостния училищен климат“. Това е една съвсем нелека задача, защото „предполага възприемането на училището не просто като скучна образователна институция, но и като място, в което младите хора прекарват немалка част от своя живот и имат активно отношение към това преживяване“. Ученическият парламент би могъл активно да съдейства за позитивни нагласи, ефективно включване и участие на повече ученици в емоционално наситен и интересен училищен живот.

Модули	Проблеми, теми, дейност- гимназиален етап
1. Моето „Аз“ - реалистична оценка.	<ul style="list-style-type: none"> • Какъв човек си и какъв искаш да бъдеш? • Трудности, с които не успяваш да се справиш. • Асертивното поведение - увереност в себе си. • Всичко преди всичко зависи от теб!

<p>2. Аз и моят клас.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Трудности и комуникативни бариери в междуличностните взаимоотношения. • Ефективно общуване - преодоляване на стрес и напрежение, отстояване на права, водене на преговори. • Умения за екипна и групова работа. • Равенство на различията и силата на закона. • Собственото добро и доброто на другите.
<p>3. Образование за мир и мирно решаване на конфликти.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Живот в промените и отговорно гражданско поведение. • Подготовка на младите хора за мир и ненасилие. • Причини за конфликтите. Принципи и техники на ненасилие: диалог, обсъждане, сътрудничество.
<p>4. Гражданинът - права и отговорности.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Гражданско общество - същност и особености в България. • Идеята за човешки и граждански права - исторически преглед. • Защитата и отстояването на права и отговорности - въпрос на личен избор и достойнство. • Разминаване между документи/теория и практика. Съотношението идеали - реалности.
<p>5. Младите хора и демокрацията.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Възникване и развитие на идеята за демокрация. • Демокрацията в български вариант. • От мен/нас какво зависи? • Идеи и инициативи на УП и отделни ученици-инноватори: обсъждане и осъществяване. • Изграждане на проектно мислене и умения за проектни действия. • Разпознаване и приемане ценностите на демократичното общество.
<p>6. Глобално образование-главни предизвикателства на глобализацията.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Паралелни дискусии/интерпретации по вълнуващи младите хора проблеми. • Осмисляне на отрицателни стереотипи и провокираните от тях предразсъдъци и дискриминация. • Толерантност, а не ксенофобия!

	<ul style="list-style-type: none"> • Нарушаване на човешките права по света: глад, бедност, деца-войници...
7. Екология и здраве.	<ul style="list-style-type: none"> • Разрушаването на околната среда и последиците за човека. • „Зелени идеи“ на гимназисти. • Психично здраве – тренинги за превенция и справяне със синдрома на емоционалното изгаряне и др. проблеми с помощта на психолог. • Здравословен живот и здравословно хранене - за и против диетите. • Младите хора и зависимостите - как да съхраним живота, здравето и свободата си?
8. Спорт, туризъм, рискове и безопасност.	<ul style="list-style-type: none"> • Спортът - здраве и красота. • Активна туристическа дейност в паралелките с профил технологичен. • Оказване на първа помощ при необходимост. • Новият наркотик Интернет - как да се спасим?
9. България и светът.	<ul style="list-style-type: none"> • България и българското днес. • Стереотипите за България - как да ги променим? • Мястото и ролята на България в Европа и света. • Глобалните проблеми и възможните решения.
10. Потребителска и финансова култура.	<ul style="list-style-type: none"> • Новите богати и новите бедни в България. • Производство и потребление - в света и у нас. • Защита на правата на потребителите - закони и институции. • Необходимите и ненужните неща - умения за разумно използване на ресурси и средства.